

Sobre la història, la guerra de successió i l'abducció premeditada de la nostra consciència

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 06-09-2014

Recuperem el parlament que En Jordi Bilbeny va pronunciar al Fossar de les Moreres, el 10 de setembre del 2006

De jove creia que els espanyols eren “tan dolents” que només ells podien haver estat la causa de l'extermini dels pobles d'Amèrica. Llavors, jo estava convençut que ser català era un orgull i que, una gran part d'aquest sentiment provenia del fet de no haver pres part en el genocidi americà. Era sabut de tothom que els espanyols eren “tan dolents” que no ens havien deixat participar en aquella gesta conqueridora. I, fins i tot, he arribat a llegir d'algun historiador de començament del segle XX que “els catalans ens podíem comptar entre les gran nacions del món perquè no vam participar en la conquesta d'Amèrica”.

Amb els anys, però sobretot amb els estudis, he anat veient que no només no era cert que no tinguéssim res a veure amb el Nou Món, sinó que en vam ser els descobridors i els evangelitzadors, conqueridors i pobladors primigenis. I que una lectura ingènua, crèdula i submissa dels llibres d'història, sense cap mena de sentit crític ni rigor intel·lectual, ens havia portat a crear una visió idíl·lica, quasi paradisiàca, de nosaltres mateixos. I a fer que llancéssim en contra nostra tota una sèrie d'energies universalitzadores, perquè, convençuts com estàvem de la certesa de la història espanyola, no ens adonàvem que anant contra alguns aspectes d'Espanya, no fèiem res més que esdevenir l'escamot d'execució dels nostres propis símbols i de la nostra pròpia història.

Estic convençut que les relacions polítiques amb Espanya, sempre tenses i perilloses, llevat dels moments d'enfrontament ideològic total o de guerra oberta i sublevació armada permanent, ens portessin cap a aquesta lectura dels fets. I és més que probable que, preveient sempre la Independència de Catalunya a la cantonada, Espanya va preparar la història perquè en quedéssim exclosos en certs episodis i en restéssim abduïts per d'altres.

Això ho he observat ja de més gran. Amb la traducció sistemàtica de la majoria d'obres d'autors catalans dels segles XV, XVI i XVII al castellà, i la seva naturalització castellana –o, en el menor dels casos, l'anonimat–, ara tot un gruix de catalans han quedat presos per aquelles glòries literàries i d'altres camps de l'art, el pensament i la ciència, i han dedicat la seva vida a glossar-les i lloar-les, amb el menyspreu subsegüent per la Nació Catalana i la seva tan exsangüe com decadent cultura, i han ajudat a conformar, polir i augmentar les glòries de la Nació espanyola, que, avui dia, no és altra que Castella.

Però aquell camp dual entre una Espanya “dolenta”, exterminadora, genocida i una Catalunya treballadora, resignada i pacífica; aquella dicotomia entre una Espanya universal, imperial, d'arts divines i una Catalunya tancada, bonyeguda i decadent, al·lèrgica a tot esperit artístic universal, ¿era un visió real, exacta del món o una imatge preparada, any a any, segle a segle, perquè donés exactament el fruit que hem acabat introduint en les nostres consciències i que ha fet que llegíssim la realitat tal com els espanyols havien insidiosament pensat?

Llavors, si la història d'Espanya estava pensada per anul·lar-nos personalment i col·lectiva, els catalans, en tant que súbdits vençuts i acoblats dins de la nova realitat espanyola, érem capaços de poder contrarestar aquella allau d'informació? Com que és més que evident que no, perquè no es podia editar res que no passés per una censura prèvia, dictaminada pel Consell Reial, el que vam acabar fent es agafar aquells fragments de la història que encara es podien interpretar en clau catalana, i fer-los coincidir amb les nostres il·lusions més sensates i les més legítimes esperances. Espanya ens havia pres els grans mites: els grans navegants, els grans cosmògrafs, els grans militars, els grans místics, els grans escriptors, els grans artistes. I calia redefinir-nos en funció de les escorrialles que havien quedat d'un gran tiberi.

Ja he dit que ens sentíem quasi àngels per haver restat al marge de la colonització d'Amèrica. I ens venia com l'anell al dit l'explicació que, sense aquell Nou Món, tancats a la Mediterrània, i empestats fins al coll, vam caure en una decadència multiseccular. Miràvem de no fer gravitar sobre el bandolerisme cap mena d'actitud llibertària, ni ideologia política independentista, encara que a tots els regnes de la monarquia hispànica hi haguessin moviments de secessió i secessions efectives, com la de Flandes o la de Portugal. Miràvem de fer quadrar la indeturable immigració occitana amb unes terres ermes interiors i sense productivitat, a despit que, en aquells moments, Catalunya era més productiva que mai i que la major part dels immigrants se situaven a les grans conurbacions costeres. Miràvem de comprendre com és que Espanya ens havia sigut tan hostil i ens havia declarat una guerra rere una altra, sense pensar que dins l'estructura imperial espanyola hi havia centenars de catalans, que hi vivien a cos de rei, i que, per tant, la necessitaven i, alhora, l'avidaven.

I miràvem de justificar la derrota de la Guerra de Successió i la fi de l'Estat català, com una mena de complot internacional contra nosaltres, en un conflicte com si Catalunya no hi hagués tingut art ni part. I no va ser ben bé així. Tot i que els historiadors catalans moderns, sovint a nòmina de l'Estat espanyol, ens asseguren, en un intent interessat de negar qualsevol connotació ètnico-nacional, que aquella guerra va ser realment una guerra europea, o el fruit de modernitzar les estructures institucionals catalanes, anquilosades en el món ja periclitat medieval, el cert és que hi va haver un xoc entre dues nacions, entre dos grans estats, entre dues filosofies polítiques, entre dues cultures: la catalana i la castellana. Amb tantes aliances europees com es vulgui, amb tants interessos monàrquics com calgui, però, al capdavant, va ser una guerra per l'hegemonia espanyola. Es tractava de dilucidar, tal com s'esdevenia des de feia dos segles, a mans de qui havia de quedar definitivament el govern d'Espanya.

Salvant totes les distàncies, és la mateixa lectura que els historiadors actuals fan sobre la “guerra franquista”. S'entesten a dir-ne “guerra civil” i a interpretar-la com una gran conflicte bèl·lic entre espanyols, sense voler llegir totes les múltiples traces que posen a palès que es va tractar d'una croada despietada contra Catalunya, per haver-se atrevit a autogovernar-se. Els documents, en aquest sentit són tants, infinits els textos que parlen en el sentit d'exterminar la Nació Catalana al preu que sigui, que em provoca una gran autovergonya intel·lectual haver-ho d'exposar com si es tractés d'una novetat interpretativa o d'una troballa arqueològica recent.

Però els fets són els fets. La Guerra de Successió va ser exactament això: una guerra de successió. Entretenir-me en les causes i els conflictes que la van desencadenar no és ara mateix el meu propòsit. Endinsar-me en les realitats polítiques en què estava immersa Catalunya al segle XVI és –em sembla– prou conegut de tothom, perquè ara hi insisteixi. Els conflictes entre la monarquia i els regnes, entre el poder reial i les institucions dels diversos regnes de la Nació catalana han estat, darrerament, objecte d'unes quantes monografies. Fins i tot, el nou llibre d'En Josep M. Torras i Ribé, Felip V contra Catalunya, que tracta la repressió política de la postguerra, exposa “amb sorpresa” la brutalitat amb què el rei i el govern espanyol es van encarregar de netejar la dissidència.

Però el que molts de nosaltres no ens plantejem o no volem assumir és que es va tractar, des de l'estricta estratègia catalana, ni més ni menys, que d'una operació reformista, d'un conflicte purament espanyol, on els catalans van fer

tots els possibles i tots els impossibles per desempallegar-se d'un rei borbó i posar un àustria al capdamunt de la Corona. En cap moment no es va tractar d'una guerra de separació, reconduïda, per les adversitats i les contingències bèl·liques cap al federalisme o cap on calgués. No. Em causa un gran estupor espiritual observar els pactes que els catalans van fer en aquells moments i les exigències que van fer estampar sobre els documents a fi i efecte de posar la capital imperial espanyola a Barcelona, de controlar els ports del comerç americà, de detenir càrrecs importants de la maquinària del poder espanyol.

Fins i tot, un historiador tan assenyat com En Ferran Soldevila s'estranya que en un moment tan delicat i crucial del conflicte, com va ser l'any 1710, l'estratègia catalana fos conquerir Madrid. Al preu que fos, abans d'assegurar la integritat dels estats catalans i assegurar-nos, amb aquella força i seguretat, la independència política. No. Els fets són els fets. Les estratègies són les estratègies, els moviments militars són els moviments militars. I la derrota va ser la derrota. Una derrota per excés d'intervencionisme. Una derrota per manca de grans estratèges. Jo sempre he dit que, després d'En Pere II, Catalunya no ha tingut cap altre gran estrateg fins a En Macià. I aquest, encara, va acabar integrant Catalunya a la Federació de Repúbliques Ibèriques, que va ser un subterfugi com un altre per no dir que incorporava novament Catalunya a l'estat espanyol. La qual cosa va provocar que milers de milers de Catalans, en lloc de donar la vida per la llibertat de Catalunya, l'oferissin a la República espanyola. I en lloc de cercar aliances internacionals per mantenir l'estat lliure acabat de proclamar, destinessin tots els esforços a coordinar-se amb els republicans espanyols, els mateixos que havien inventat la República espanyola perquè Catalunya no pogués ser independent.

Si fa no fa, aquest és per mi el greu problema de fons de la Guerra de Successió. Per més voltes que hi faig, per més que rellegeixi els textos coetanis i les interpretacions modernes, no hi sé veure que hi hagi res que s'assembli a una lluita per les llibertats nacionals. És clar que aleshores els catalans no van fer altra cosa que identificar el rei Carles amb les llibertats. Però això és el mateix subterfugi i el mateix parany polític que identificar la democràcia espanyola i la reialesa espanyola amb les llibertats catalanes actuals. Com si el rei no fos el Cap Suprem de tots els exèrcits d'Espanya, com si s'hagués abolit el Decret de Nova Planta o com si el franquisme, el genocidi i la neteja ètnica no haguessin existit mai.

No he entrat a fons en tots els intrínclis de les negociacions catalanes a nivell internacional. Però estic convençut que entre ser la capital d'Espanya, conquerir Madrid i decidir quin rei volíem instaurar per a tota Espanya i res de res, hi hauria d'haver hagut d'altres opcions. Potser hi van ser i, justament per això, no van ser tingudes en compte. Com mai no s'ha tingut en compte l'ocupació francesa de Catalunya del XIX auspiciada per catalans, en un intent d'alliberar Catalunya del jou espanyol i fer-ne un satèl·lit protegit de França; com tampoc no s'ha rellevat l'independentisme revolucionari d'aquest mateix segle, on despunta especialment En Josep Narcís Roca i Ferreras. Els historiadors han preferit sempre presentar-nos una Catalunya menestralera, romàntica, que volia recuperar l'idioma, sense aspiracions de llibertat nacional, quan aquesta llibertat estava intrínscament lligada i era consubstancial a la mateixa naturalesa de la independència política. ¿O no recordeu En Verdager exclamant que volia la independència literària de Catalunya, mentre entronitzava la Moreneta com a estel i guia de tots els espanyols? O no ens han entaforat fins a la sacietat, fins al mateix forro de les orelles, una renaixença que comença amb un Aribau que viu a Madrid i que de la seva llengua en diu llemosí?

Per contra, ens han mirat de fer veure que aquelles grans gestes destinades a fer-nos immensament espanyols, fossin les gestes que haguéssim de perpetuar i commemorar com a últim reducte de llibertat: la República, que, encara, la majoria de catalans quan veiem aquest nom escrit, no sabem del tot a quina ens referim; la democràcia, que no deixa de ser una democràcia espanyola, preparada pels feixistes, dins d'una estructura feixista maquillada i que té per símbol suprem el Cap dels Exèrcits espanyols. O sigui, el rei. I, per què no: la Guerra de Successió.

Em sembla tot plegat d'un cinisme subtilíssim, que hauríem de combatre amb tota la nostra energia, però també amb tot el nostre coneixement de les fonts i amb la comprensió més profunda del fet que servint un miratge de llibertat no incendiï la nostra memòria i que destruint un miratge d'espanyolitat que tenim per certa no cavem el nostre propi fossar. El de les moreres i tots els altres fossars de la consciència.

Jordi Bilbeny

Escriptor i investigador

Vigília de l'Onze de Setembre al Fossar de les Moreres de l'any 2006